

Сторінка наших партнерів

МОДЕЛЬ ГРОМАДСЬКО-АКТИВНОЇ ШКОЛИ

М. Ворон,

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»

Сьогодні школа є не тільки частиною демократичного суспільства — школа має важливе значення для майбутнього, визначаючи, якою буде демократія. Якщо ми хочемо, щоб усі у школі та спільноті були ефективними громадянами суспільства, демократичні цінності мають інтегруватись у кожний аспект шкільного життя та місцевого середовища. Головною метою демократичної освіти є виховання громадянина сучасного суспільства та його підготовка до життя та діяльності в демократичному суспільстві.

Модель діяльності громадсько-активної школи включає три компонента, а саме: демократизацію, волонтерство, взаємовигідне партнерство між школою та громадою.

Компонент «Демократизація школи» спрямований на формування демократичної культури як основи розвитку громадянського суспільства через реалізацію демократичних принципів у всіх аспектах шкільного життя та сприяння розвитку шкільного самоврядування.

Сьогодні сучасна школа повинна дати учням не тільки певні

знання, уміння та навички, а й виховати соціально адаптовану та громадсько-орієнтовану особистість, яка після закінчення школи успішно зайде своє місце в житті. Саме у школі учням необхідно дати знання, що надалі дозволять їм орієнтуватись у безлічі спільнот і робити правильний вибір, тому що вже у шкільному віці формується громадський світогляд дитини. Але лише знання теорії недостатньо для формування в учнів активної громадської позиції. Мікросередовище всередині школи необхідно об'єднати з реальною дійсністю навколо школи. Громадсько-активна школа не відгороджує учнів від реального життя, а включає це життя у свої уроки, позаурочну діяльність, створюючи єдине поле громадського виховання не тільки учнів, а й усіх учасників освітнього процесу. У результаті йде комплексне, системне виховання громадянина не тільки у школі, а й поза її межами.

Роль школи у процесі формування демократичного менталітету, безумовно, є центральною. Практично всі країни зі стійкими демократичними традиціями в тій чи

іншій формі використовують освітні установи для цілей демократичної освіти та навчання. У школі закладаються трудові навички, дитина вчиться соціальній взаємодії, тут у неї виробляються життєві цінності, формується уявлення про свою роль як особистості та громадянина. Для того щоб навчання стало демократичним, треба не обмежуватися спеціальними заняттями та курсами, відведенimi для цих цілей, а виробити загальну концепцію комплексного підходу до навчання, якою зможе користуватися кожний викладач, незалежно від предмета й вікової групи учнів, з якими він працює.

Слід відзначити, що вислів «демократизація освіти» не має політичного підґрунтя. Це не політичний устрій, а певні цінності (права людини як громадянина), властиві різним політичним системам.

Щоб зрозуміти мету демократичного навчання, зробимо короткий екскурс в історію. Слово «демократія» у перекладі з грецької — «влада народу». Тобто народ і його право на участь в управлінні суспільством є головними елементами демократичної держави. Пізніше в це визначення увійшли поняття соціальної рівності, толерантності, поваги прав кожної особистості. Стосовно демократичного навчання це означає, що процес навчання не треба обмежувати курсом лише правознавства та подібними дисциплінами, а додатково використовувати величезний потенціал уроків із природничо-наукових дисциплін,

тобто інтегрувати громадянську освіту та виховання в навчально-виховний процес. Також важлива атмосфера у класі, де вчитель поважає достоїнство та права кожного учня, де заохочуються відповідальність, активність, прояв лідерських якостей. На будь-якому уроці потрібно використовувати інтерактивні методики викладання, а також проваджувати їх у позаурочні заходи та діяльність органів шкільного самоврядування. Усе це спрямовано на те, щоб демократичне навчання розвивало критичне мислення, за допомогою якого майбутні громадяни будуть генерувати та реалізовувати ідеї, що здійснюють позитивний вплив на суспільство, вирішуючи різні проблеми та регулюючи конфліктні ситуації.

Необхідно звернути увагу на стиль викладання в загальноосвітньому закладі. Традиційний для багатьох шкіл авторитарний стиль — серйозна проблема в демократизації навчального закладу. Він розвиває покірність авторитету дорослих (надалі поширюється на авторитет будь-якого керівника), найчастіше супроводжується ворожістю до осіб, які дотримуються цього стилю. Ворожість, що придушується, надалі трансформується в різні комплекси: невпевненість у собі, низький суспільний статус і т. д. Отже, демократичне навчання, ставлячи своєю задачею виховання в учнів громадської активності та відповідальності, а не бездумної слухняності, має виключити авторитаризм як педагогічну умову.

Будь-яка активна творча діяльність дитини на уроці повинна заохочуватися й аналізуватися з позиції поваги до її особистості та розуміння то-

го, що учень має право на помилку.

Підбиваючи підсумок вищесказаному, порівняємо дві парадигми управління школою:

Адміністративна	Демократична
управління	політичне лідерство
вертикальна взаємодія	кругова взаємодія
фіксовані ролі	гнучкі ролі
персональна відповідальність	розділена відповідальність
автократична взаємодія	співробітництво
висловлення оцінки	спільне оцінювання
статус	авторитет
щадність	ефективність
контроль	довіра
сила	посилення інших

Демократична парадигма сприяє розвитку моделі демократії, яка припускає, що демократичність у стосунку до шкільної програми може виявлятись не тільки у формі порад, а й у формі відкритих дискусій учнів і вчителів. Демократичний підхід педагога полягає в тому, що участь учнів у шкільному житті повинна почнатися за допомогою вчителів, а далі ставати все більш незалежною.

Реалізуючи компонент «Демократизація школи», загальноосвітній заклад формує культурно-освітній простір школи, елементами якого є:

- зміст і форми правової освіти, що відповідають віковому розвитку та рівням освіти і включають не тільки традиційні підходи, а й різні інтерактивні форми роботи з дітьми;
- уклад школи, особливе внутрішкільне середовище, традиції та норми взаємодії та взаємин усіх учасників освітнього процесу;

- зміст позакласної та позашкільної роботи, побудований на принципах самоврядування й спільногоВрядування дітей і дорослих;
- відкритість освітньої системи школи зовнішньому соціуму та пряма взаємодія педагогів та учнів школи з ним.

Даний компонент реалізується через:

- навчальну діяльність;
- виховний процес;
- систему управління школою.

Демократизацію навчальної діяльності пропонується почати зі знайомства із принципами громадсько-орієнтованої освіти, що стали фундаментом моделі громадсько-активних шкіл. Потім дати педагогам можливість обговорити, як вони розуміють демократизацію школи, виділити й розглянути основні характеристики поняття «демократизація», познайомитися з реальним

досвідом, а також побачити, які проблеми стоять перед школою у процесі демократизації та які можливі шляхи їхнього вирішення.

Але демократії не можна навчити, якщо просто розповідати про це на уроках і додаткових заняттях. У характеристику **демократичного уроку** входять:

- активна участь кожного;
- заохочення лідерства;
- створення демократичної атмосфери;
- багатобічний розвиток і виховання учня;
- широке використання інтерактивних методів;
- рівність можливостей, де кожен учень може одержати найвищу оцінку;
- відкритість і співробітництво;
- пріоритет самооцінки як умова успішного навчання;
- критичне мислення;
- гнучка структура уроку.

Із цього видно, що важливим елементом демократизації школи є взаємозв'язок усіх учасників педагогічного процесу, особливо «учитель–учень», а також ставлення й готовність кожного до демократичних перетворень у школі.

Демократизація виховного процесу — наступний елемент, через який реалізується компонент «Демократизація громадсько-активної школи». Навчальні заклади можуть дати можливість для демократичної діяльності та навчання демократії не тільки у класі. Позакласна робота дозволяє учням працювати разом заради єдиної мети, формую

вміння правильно обирати лідера та приймати важливі рішення. Дискусійні клуби, в яких заохочується прагнення учнів відігравати активну роль у суспільних справах, висловлювати свою думку й поважати думку інших, сприяють розвитку розуміння навичок демократії. Однією з найбільш ефективних моделей залучення школярів до громадського життя є учнівське самоврядування, різні варіанти якого присутні практично в усіх загальноосвітніх закладах. Школярі на практиці вчаться демократії, приймаючи участь у передвиборчій кампанії та самих виборах. Органи учнівського самоврядування дають учням право голосу в управлінні школою, що дозволяє їм впливати на рішення, які стосуються безпосередньо їх, самим організовувати життєдіяльність у школі. Критеріями розвитку учнівського самоврядування є включення учнів у загальне управління школою, здійснення поточного та стратегічного планування діяльності, свідомість відповідальності за реалізацію спільніх цілей. Суть самоврядування полягає в тому, щоб у кожному напрямку та справі знайти своїх організаторів, уточнити права й обов'язки кожного. Важливе й те, щоб кожний член учнівського колективу пройшов школу самоврядування у традиційних органах, у постійно діючих або тимчасово повноважних підрозділах. Величезне значення має й наступність. Краще мати різновікові органи учнівського самоврядування, де молодші, працюючи поруч зі стар-

шими товаришами, участься в них, переймають традиції, а потім стають гідною зміною випускникам.

Учнівське самоврядування, будучи елементом виховної системи, відноситься одночасно й до третього елементу програми «Демократизація громадсько-активної школи» — системи управління школою.

Демократизація управління — це децентралізація процесу управління школою й залучення більшої кількості людей у процес прийняття важливих для школи та громади рішень.

Поряд з учнівським самоврядуванням діють й інші органи самоврядування: педагогічні (педрада, методичні об'єднання), батьківські (батьківський комітет, асоціація батьків тощо). Діючи незалежно один від іншого, вони являють собою єдину систему шкільного самоврядування, метою якого є реалізація законних прав та інтересів усіх учасників освітнього процесу в діяльності загальноосвітньої установи.

Треба визнати, що децентралізація управління не робить процес більш демократичним, але створює можливість для розподілу влади та відповідальності, уведення більш демократичних форм управління школою, а також для активної участі в ньому членів громади. Учні, спостерігаючи приклади демократії в дії та беручи участь у них поряд з дорослими, бачать, як теоретичні принципи перетворюються в реальне життя.

Компонент «Демократизація громадсько-активної школи» успішно розвивається в українських громад-

сько-активних школах, навчаючи навичок демократії за допомогою дорослих наставників; учні стають дійсними громадянами з активною життєвою позицією, утілюючи отримані знання в повсякденному житті.

Другим компонентом моделі громадсько-активної школи є **«Волонтерство»**, який є найбільш популярним. Суть цього компонента полягає у створенні організованої системи, яка перетворює волонтерство в невід'ємну частину шкільного життя. Різниця між підходами громадсько-активних шкіл та інших шкіл, які проводять акції для громади, полягає в тому, що, на відміну від проведення окремих акцій, громадсько-активні школи пропонують організувати систему, яка включає на лише учнів, а й учителів, батьків, інших членів громади. Ця система сприяє тому, щоб людина стала активним членом своєї громади, щоб учні-волонтери ставали дорослими-волонтерами. Батьки, учителі та інші члени громади, які залучені до волонтерських акцій, стають зразком того, що присвячувати свій час тому, що для вас є дорогим і значущим, — це природна й небайдужа частина життя в демократичному суспільстві.

Волонтерська акція — це захід однієї чи кількох організацій, які використовують волонтерів у якості основних людських ресурсів для досягнення цілей.

Волонтер — це людина, яка за власним бажанням, без оплати та примусу витрачає (віddaє) свій час, енергію, знання, сили, досвід на

проведення діяльності, яка приносить користь іншим людям і суспільству в цілому.

Волонтерство має такі характеристики:

- добровільний вибір, який відображає особистісні погляди та позиції;
- активна участь громадян у житті суспільства;
- сприяє покращенню життя й особистільному розвитку;
- сприяє більш збалансованому економічному та соціальному розвитку.

Даний компонент спрямований на активізацію членів громади різного віку для вирішення соціально значущих проблем через навчання учасників педагогічного процесу навичкам волонтерської діяльності, розробку й упровадження нових технологій волонтерства.

Кожний загальноосвітній заклад, плануючи мету, зміст і форми виховання, вибудовує свою виховну систему, але якими б різними не були ці системи виховання, незмінним залишається одне, а саме опосередкований вплив на свідомість дитини через організацію соціальної взаємодії. Необхідно бажану атмосферу життя максимально наблизити до дійсності. Це можна зробити в тому числі й через організацію волонтерської діяльності. На базі школи існує безліч варіантів розвитку волонтерського руху. Це й організація волонтерських акцій і кампаній, і робота агентств волонтерської допомоги, і створення волонтерських бригад і клубів.

У даному компоненті педагоги можуть знайти альтернативу тому, що було раніше, відчути близькість із тією діяльністю, яку вони вели і яка була їм знайома. Волонтерська діяльність містить у собі участь у вирішенні екологічних проблем, захист громадянських прав, організацію спортивних і культурних заходів, допомогу ветеранам, людям похилого віку, інвалідам, мало забезпеченим, соціально незахищеним тощо.

Волонтерство спирається на потребу людини в участі в житті громади. Для школи це добра можливість соціалізації дитини та її громадського виховання.

Ще один компонент моделі діяльності громадсько-активної школи — **«Взаємовигідне партнерство між школою та громадою»**. Соціальні, політичні й економічні зміни, що відбуваються протягом останнього десятиліття, потребують розвитку нових форм відносин для використання потенціалу демократичного та капіталістичного суспільства на користь людей. Зміни сталися так швидко і справили настільки грандіозний вплив на старі норми, що безліч позитивних елементів було знищено разом з тим, що мало зникнути.

Школа завжди розвиває партнерські відносини. Партнерство — це встановлення та розвиток взаємовигідних відносин між школою, учителями, учнями, членами громади та спонсорами для спільноговирішення загальних проблем. Партнерствам на базі школи

властиві такі характеристики: взаємовигідність; прозорість; волонтерство; двостороннє спілкування; чесність; повага; ріvnість.

Партнерство на базі школи — це можливість поліпшити імідж школи, залучити додаткові людські та матеріальні ресурси для підтримки школи для задоволення потреб та інтересів громади. Партнерства створюють соціальний капітал, поліпшують взаєморозуміння, довіру та взаємодію між представниками різних секторів громади. Відповідно вони слугують зміцненню демократії.

Партнерство школи та місцевої громади включає таку групу показників:

- спрямованість ресурсів школи на розвиток громади, громадянської самоорганізації та самоврядування;
- розвиток у школі та громаді традиції та практики громадянської активності;
- наявність на місцевому рівні реальних структур громадянського суспільства та гарантій їхнього стабільного розвитку.

Партнерство припускає розробку й упровадження механізмів спільної діяльності та ініціювання різних форм взаємодії з бізнесом, органами місцевого самоврядування, некомерційними організаціями, громадськістю.

Визначення терміна «партнерство» дуже часто викликає суперечки у представників різних соці-

альних груп, але, якими б не були наші уявлення про партнерство, дуже важливо пам'ятати, що його не може бути там, де немає загального інтересу та взаємовигідних відносин.

Існує багато різноманітних способів організації партнерства школи з місцевою громадою. Важко знайти громаду, в якій інтереси школи, представників місцевої влади, бізнесу, громадськості в тому чи іншому ступені не перетинались. Уміння знайти дотики перетинання, поставити загальні цілі та визначити ступінь участі у спільній діяльності необхідно ще на самому початковому етапі взаємодії. Правильний розвиток таких відносин призведе до довгострокової та результативної співпраці. Для цього треба мати інформацію про специфіку, правові основи та проблеми іншої сторони, потрібно вміти здобувати та працювати з подібною інформацією. Створення плану спільної діяльності — ще одна обов'язкова умова співпраці.

При написанні статті були використані матеріали посібника «Громадсько-активні школи в Україні: кроки до дій» Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», Київ, 2005, а також матеріали Красноярської регіональної молодіжної організації «Центр „Сотрудничество на местном уровне“», www.kccpr.ru.

© Ворон М. В., 2006